

ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

The History of European Photography, 1900–1938
Central European House of Photography, Bratislava, 2010

Δύο τόμοι

Επιμελητής: Václav Macek

ISBN 978 80 85739 55 8

Το 2010 κυκλοφόρησε σε δύο ογκώδεις τόμους η αγγλόφωνη *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Φωτογραφίας, 1900–1938*. Σε επιμέλεια του Σλοβάκου ιστορικού της φωτογραφίας Václav Macek, δημοσιεύθηκε από το Κεντροευρωπαϊκό Σπίτι της Φωτογραφίας στη Μπρατισλάβα. Τριάντα-τρία ανισομερή κεφάλαια είναι αφιερωμένα στις αντίστοιχες χώρες που απαρτίζουν σήμερα την Ευρώπη, από την Αλβανία μέχρι την Ουκρανία, το κάθε ένα χρωμένο σε διαφορετικό συνεργάτη – άλλοι ευρύτερα γνωστοί στον χώρο της φωτογραφίας, όπως ο Gerry Badger (Ηνωμένο Βασίλειο), ο Jan-Erik Lundström (Σουηδία) ή ο Finn Thrane (Δανία), και άλλοι μάλλον άγνωστοι σε διεθνές επίπεδο.

Μπροστά σε σύγγραμμα με τίτλο *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Φωτογραφίας*, τίθεται το εύλογο ερώτημα κατά πόσον υπάρχει πράγματι κάτι που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «Ιστορία της Ευρωπαϊκής Φωτογραφίας» – και αν υπάρχει, τι ακριβώς είναι; Από μία άποψη, η εκ των ενόντων απάντηση που δίνει το ίδιο το σύγγραμμα είναι πως όχι, δεν υπάρχει κάτι τέτοιο: αντιθέτως, υπάρχουν μόνο ανεξάρτητες ιστορίες της Αλβανικής, Γαλλικής, Ουκρανικής κ.ο.κ. φωτογραφίας. Την πρώτη εξήγηση του παράδοξου αυτού θα αναζητήσουμε στο εισαγωγικό σημείωμα του επιμελητή, ψάχνοντας λεπτομερή ανάλυση τόσο του θεωρητικού υπόβαθρου όσο και της μεθοδολογίας που επέλεξε. Δυστυχώς, το σημείωμα καλύπτει μόλις πέντε σελίδες, ενώ καθόλου δεν βοηθάει η άθλια Αγγλική μετάφραση, που καθιστά ορισμένες παραγράφους από δυσνόητες μέχρι ακαταλαβίστικες.

Πάντως για τον Macek, βασικό έναυσμα υπήρξε η ευρύτερη άγνοια της φωτογραφικής ιστορίας των περισσότερων Ευρωπαϊκών χωρών, και δη των μικρότερων: «Οι προγενέστερες Ιστορίες της Φωτογραφίας, των Helmut Gernsheim, Beaumont Newhall, Peter Pollack, ήσαν προσανατολισμένες κυρίως προς την Αμερικανική, Γαλλική, Αγγλική και Γερμανική σκηνή, παρακάμπτοντας εντελώς ή απλώς αγγίζοντας περιστασιακά τις άλλες χώρες. Ακόμα και από τις ποιά πρόσφατες Ιστορίες, της Naomi Rosenblum ή του Michel Frizot, που προσπάθησαν να επεκτείνουν κάπως τον ορίζοντά τους, [...] δεν μαθαίνουμε σχεδόν τίποτα για την φωτογραφία στην Αλβανία, στην Κροατία, την Πορτογαλία, την Ελλάδα ή τη Σερβία. Η δική μας Ιστορία είναι σημαντική, γιατί αποτελεί την πρώτη

εμπεριστατωμένη πυγή πληροφοριών για την εξέλιξη της φωτογραφίας σε πάνω από 36 Ευρωπαϊκές χώρες».

Είναι προφανές ότι μέχρι κάποιου βαθμού, ο στόχος αυτός έχει επιτευχθεί. Οι περισσότεροι αναγνώστες, ακόμα και οι μελετητές του μέσου, μπορεί μεν να είναι ενημερωμένοι για την πορεία της φωτογραφίας στη Γαλλία ή τη Γερμανία, εκτός όμως ειδικών περιπτώσεων, είναι αρκετά απίθανο να γνωρίζουν πολλά για τη Λιθουανική ή Πορτογαλική φωτογραφία – ούτε και είναι πάντα εύκολο να βρεθεί σχετική πληροφόρηση. Οι δύο τόμοι περιλαμβάνουν από ένα εικονογραφημένο δοκίμιο για κάθε χώρα, σύντομα βιογραφικά όσων φωτογράφων αναφέρονται στο κείμενο, βιβλιογραφία και χρονολόγιο (τα δύο τελευταία για κάποιο λόγο δεν ακολουθούν το κυρίως λήμμα, παρά δημοσιεύονται στο τέλος του κάθε τόμου). Οι προβλεπόμενες σελίδες αντικατοπτρίζουν, αν και αρκετά ελαστικά, τη σχετική βαρύτητα που αποδίδεται σε κάθε χώρα: το Γερμανικό δοκίμιο λ.χ. καλύπτει 22 σελίδες, ενώ το Βουλγάρικο πέντε.

Η ποιότητα και αξία των συνεργασιών είναι αναγκαστικά άνισες, ενώ κάθε συνεργάτης φαίνεται να απολαμβάνει αρκετής ελευθερίας στην προσέγγιση του θέματός του. Όσον αφορά τη δομή του δοκιμίου, άλλοι το διαιρούν σε διακριτές υποενότητες, όπως κάνει ο Εσθονός Peeter Linnar, ενώ άλλοι επιλέγουν ενιαία ροή του κειμένου. Μεθοδολογικά πάλι, αλλού βλέπουμε κοινωνιολογικές προσεγγίσεις, αλλού αισθητικές και αλλού απλές χρονολογικές αφηγήσεις. Εν τέλει όμως, ο περιορισμένος χώρος αναγκάζει τους περισσότερους να επικεντρωθούν ουσιαστικά στη συνοπτική περιγραφή του έργου κάποιων επωνύμων, ενίοτε υπερβολικά πολλών: στις 18 σελίδες αφιερωμένες στην Αυστρία στριμώχνονται αναφορές σε 80 σχεδόν φωτογράφους.

Την ελληνική φωτογραφία παρουσιάζει αποτελεσματικά η Νίνα Κασσιανού. Πέρα από σύντομη σκιαγράφηση του ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου, στις 15 σελίδες που της αναλογούν επικεντρώνεται σε εννέα φωτογράφους: στους Γιώργο Βαφειαδάκη, Ανδρέα Εμπειρικό, Νίκο Ζωγράφο, Κυριάκο Κουρμπέτη, Λεωνίδα Παπάζογλου, Πέτρο Πουλίδη, Έλλη Σεραϊδάρη (Nelly), Βασίλη Τσακιράκη και Μαρία Χρυσάκη. Εύλογη σε γενικές γραμμές επιλογή, αν και θα εξαιρούσα τον Εμπειρικό, το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής του οποίου είναι μεταγενέστερο, προσθέτοντας ίσως τον Γεώργιο Μπούκα ως αντιπροσωπευτικότερο (και καλύτερο) επαγγελματία πορτραίτιστα της εποχής.

Στοιχειοθετούν όμως άραγε μία ευρύτερη Ιστορία της Ευρωπαϊκής Φωτογραφίας οι επιμέρους αυτές ιστορίες; Είναι ενδεικτικό ότι στις 690 συνολικά σελίδες των δύο τόμων, δεν βρέθηκε χώρος ούτε για ένα δοκίμιο που να άπτεται του ουσιώδους αυτού θέματος, ή που να επιχειρεί τουλάχιστον μια ευρύτερη σύνθεση – παράλειψη που

υποβιβάζει κατά κάποιον τρόπο το όλο έργο στο επίπεδο εγκυκλοπαιδικού συγγράμματος. Βέβαια, όσο και αν οι γενικές συντεταγμένες της φωτογραφικής ιστορίας, τουλάχιστον στην Ευρώπη, επαναλαμβάνονται από χώρα σε χώρα, δεν αμφισβητώ την αξία των εθνοκεντρικών ιστοριών· πιστεύω, όμως, ότι μια ευρύτερη Ευρωπαϊκή φωτογραφική ιστορία δεν είναι δυνατόν να συναρμολογηθεί από τέτοιες αποσπασματικές αφηγήσεις.

Και κατ' αρχάς, ο τεμαχισμός σε εθνοκεντρικές ενότητες εμπεριέχει, όσον αφορά τουλάχιστον την πολιτισμική ιστορία, σαφή στοιχεία του παραλόγου. Το Γιουγκοσλαβικό κράτος που γεννήθηκε το 1918 από τη διάλυση της Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας, επέζησε μέχρι το 1991: με ποια λογική, στα πλαίσια μιας φωτογραφικής ιστορίας (και δη της περιόδου 1900–1938) αντιμετωπίζονται ξεχωριστά η Σερβία, η Κροατία και η Σλοβενία; Δίλημμα που βέβαια αντιμετωπίζει και η Ελληνική φωτογραφική ιστορία στην περίπτωση των αδελφών Μανάκια. Παράλληλα, η Λευκορωσία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν μοιρασμένη μεταξύ της Λιθουανίας, της Πολωνίας και της Ρωσίας, για να καταλήξει μέρος της Σοβιετικής Ένωσης μέχρι το 1990. Δικαιολογείται επιστημονικά ο εντελώς πλασματικός διαχωρισμός της φωτογραφικής της ιστορίας από εκείνη της Ρωσίας; Η Νορβηγία (ανεξάρτητη από το 1905), η Φινλανδία (από το 1917) και η Σουηδία δεν μοιράζονται σε μεγάλο βαθμό την ίδια φωτογραφική ιστορία; Χωρίς να αναφερθούμε στην αφύσικη διχοτόμηση της Τσεχοσλοβάκικης φωτογραφικής ιστορίας μετά το διαζύγιο του 1993...

Εντέλει, το σύγγραμμα αυτό αποτελεί αδιαμφισβήτητα πολύτιμη και σε μεγάλο βαθμό μοναδική πυγή πληροφοριών σχετικά με τη φωτογραφία στην Ευρώπη, για την οποία οφείλουμε ευγνωμοσύνη στον Macek και τους συνεργάτες του. Δεν ανταποκρίνεται όμως στην υπόσχεση του τίτλου του, και θα πρέπει να περιμένουμε ακόμα για να δούμε το σφαιρικό και συνθετικό έργο που θα αποτελέσει μια πραγματική «Ιστορία της Ευρωπαϊκής Φωτογραφίας». Τα πρώτα βήματα όμως έγιναν.

© Γιάννης Σταθάτος 2012

Πρώτη δημοσίευση, *Φωτογράφος* 218 (Μάιος 2012)